

Світлана Оксамитна

Український парламент на шляху до становлення державної політики рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

Аналітичне дослідження

Аналітичне дослідження “Український парламент на шляху до становлення державної політики рівних прав і можливостей жінок і чоловіків” є частиною Дослідницького проєкту «Гендерна рівність в Україні – що змінилось за 30 років?», підготовлено Міжфракційним депутатським об’єднанням «Рівні можливості» у партнерстві з Національним демократичним інститутом (НДІ) завдяки щедрій підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) в рамках Програми «Україна: Ефективна та відповідальна політика», проєктом ПРООН “Громадянське суспільство задля розвитку демократії та прав людини в Україні”, що реалізовується за фінансової підтримки Міністерства закордонних справ Данії, проєктом ООН Жінки в Україні «Гендерна рівність в центрі реформ, миру та безпеки» за підтримки Швеції.

Міжфракційне депутатське об’єднання «Рівні можливості» відповідальне за зміст матеріалу. Інформація, представлена у матеріалах проєкту, не обов’язково відображає погляди міжнародних партнерів.

Ініціаторка дослідницького проєкту: Лариса Кобелянська, координаторка Громадської ради при МФО «Рівні можливості» у Верховній Раді України.

Авторка дослідження: Світлана Оксамитна, докторка соціологічних наук, професорка кафедри соціології Національного університету «Києво-Могилянська Академія».

Аналітикині дослідження: Антоніна Андрійчук, Олена Марчук, Ірина Мусій.

Упорядкування дослідження та координація проєкту: Яна Вертеба, Олена Кудря.

ЗМІСТ

<u>ПРО ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ</u>	<u>3</u>
<u>ВСТУП</u>	<u>4</u>
<u>ВИТОКИ ГЕНДЕРНОЇ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ: I-III СКЛИКАННЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ. 1990-2002 РР.</u>	<u>6</u>
<u>ЗАКОНОДАВЧИЙ ГЕНДЕРНИЙ ПОСТУП ТРИВАЄ: IV-VI СКЛИКАННЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ (2002-2012 РР.)</u>	<u>11</u>
<u>ДОЛАЮЧИ СЕРЕДНЬОВІЧНИЙ СТРАХ ПЕРЕД СЛОВОМ «ГЕНДЕР»: VII-IX СКЛИКАННЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ (2012-2021)</u>	<u>17</u>
<u>ДОДАТОК 1. ПЕРЕЛІК ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦЯТИВ: I-IX СКЛИКАННЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ</u>	<u>27</u>
<u>ДОДАТОК 2. ХРОНОЛОГІЯ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ СЛУХАНЬ</u>	<u>34</u>

ПРО ДОСЛІДНИЦЬКИЙ ПРОЄКТ

Дослідницький проєкт «Гендерна рівність в Україні – що змінилось за 30 років?», який включає це дослідження, документальний фільм, а також інформаційну експозицію, приурочений до 30-ї річниці Незалежності України та 10-ї річниці заснування Міжфракційного об'єднання «Рівні можливості» у Верховній Раді України.

Відзначення таких подій завжди спонукає підводити підсумки не лише у певних матеріальних здобутках, а й тих змінах, які відбулись у соціальному житті суспільства, його свідомості, стали новою нормальністю українського суспільства.

За ці роки однією з найпомітніших змін став відхід від патріархально-радянського розуміння ролі жінок і чоловіків у суспільстві. Але перехід до європейських стандартів рівності жінок і чоловіків, всотування європейських цінностей прав людини відбувався протягом цих років досить складно і, часом, драматично.

Україна однією з перших у Європі прийняла Закон про запобігання домашньому насильству, але обговорення у Парламенті тривало понад 7 років; підписала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (відому як Стамбульська конвенція), але за 10 років не ратифікувала її попри свої зобов'язання та вимоги громадянського суспільства. Наша країна другою на пострадянському просторі законодавчо закріпила рівність жінок і чоловіків, але протягом всього часу незалежності займала найнижчі позиції у європейських рейтингах по політичній участі та представництву жінок.

У всіх цих подіях непересічну роль грав Парламент. Часом він відіграв роль «драйвера» суспільних змін у царині забезпечення рівності жінок і чоловіків, а часом загальмовував прийняття важливих для життєдіяльності суспільства рішень.

Саме через діяльність Парламенту – від скликання до скликання – вимальовується загальна історична канва процесу становлення в Україні гендерної політики. Відтворивши її – ми підкреслимо важливу роль у цих процесах Верховної Ради України, і ту лідерську роль, яку відіграло МФО «Рівні можливості» в усіх цих процесах.

Метою цього дослідження є систематизація та аналіз інформації, яка відображає хронологію формування національної політики щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в Україні у законодавчий спосіб.

У дослідженні представлено законотворчу історію у сфері гендерної політики, а саме: систематизовано інформацію щодо всіх законодавчих ініціатив, прийнятих Законів України та проведених парламентських слухань. Особливість цієї публікації в її інтерактивності, що дає можливість також ознайомитися з усіма напрацюваннями і рішеннями парламенту за гіперпосиланнями, що зустрічаються по тексту та зібрані в окремих додатках наприкінці.

Ключові знакові події у сфері гендерної рівності відображені у **документальному фільмі** з однойменною назвою, який розкриває історичний контекст ухвалення ключових для держави рішень, дає оцінку наслідків учасниками цих подій та визначає подальші першочергові кроки, які має зробити український парламент.

МФО «Рівні можливості» висловлює щирю вдячність дослідницям проєкту, всім учасникам і учасницям фільму та причетним до його створення, а також міжнародним партнерам, завдяки яким вдалося реалізувати цей задум.

ВСТУП

Протягом 30 років Незалежності Верховна Рада України разом з українським народом, за підтримки та “м’якої сили” з боку громадянського суспільства, громадських організацій пройшла значний історичний шлях щодо становлення та трансформації, законодавчого регулювання гендерного порядку і гендерних відносин в Україні. На цьому тривалому та нелегкому шляху були надихаючі суспільство перемоги та прикрі поразки, ідеї та законопроекти, які наддоганяли і втілювали вже давно очікувані суспільством зміни, які випереджали свій час. На цьому шляху від народних депутатів і депутаток України суспільство чуло дуже широкий спектр думок щодо становища жінок і чоловіків, від “гендеру” як загрози національній безпеці країни до “гендеру” як права жінок на повноцінну професійну військову службу, а чоловіків на повноцінну відпустку по догляду за дитиною. І це були не тільки слова, а щирі переконання, реальні дії й законопроекти, які ставали чи не ставали законами й складовими державної політики та інституційного механізму забезпечення рівних прав і можливостей.

Досвід, переконання й настанови, які суспільство разом з парламентом вочевидь набули протягом 30 років Незалежності можна стисло передати кількома основними тезами:

- Гендер – це не про жінок, гендер – це про людину, її права і можливості у суспільстві, її прагнення до безпеки, самореалізації, добробуту незалежно від біологічної статі.
- Громадянське суспільство, громадські, у тому числі жіночі, організації становлять ту “м’яку”, але дуже потужну силу, яка допомагає, підтримує, спрямовує і контролює поступ органів законодавчої та виконавчої влади країни на шляху до гендерної рівності.
- Гендерні питання об’єднують, а не роз’єднують. Об’єднують чоловіків-депутатів і жінок-депутаток, незважаючи на суттєву відмінність партійно-ідеологічних орієнтацій, політичного партійного представництва, партійних програм та ідеологій.
- Жінки мають бути почутими, незважаючи на незначну, все ще недостатню чисельність серед депутатів Верховної Ради України.
- Міжнародні організації є джерелом ефективної допомоги як громадянському суспільству, так і органам влади в країні щодо запровадження гендерно зорієнтованого законодавства та інституційних механізмів забезпечення рівних прав і можливостей.

Наразі ми маємо вже 9-те скликання Верховної Ради України. Як відбувався поступ українського парламенту на шляху до досягнення гендерної рівності, що вдалося і поки що не вдалося зробити, аби реально наблизити Україну до вже досягнутого іншими країнами, зокрема європейськими, рівня демократії та її гендерної складової? Для досягнення здобутків, перемог і поразок Верховної Ради України у становленні гендерної політики та зміни гендерного порядку в країні поглянемо у минуле і сьогодні, виокремивши три часові періоди, кожен з яких відповідає діяльності Верховної Ради України протягом трьох скликань:

- ✓ 1990-2002 рр. – I-III скликання Верховної Ради України.
- ✓ 2002-2012 рр. – IV-VI скликання Верховної Ради України.
- ✓ 2012-2021 рр. – VII-IX скликання Верховної Ради України.

Кількісне представництво жінок серед депутатів Верховної Ради України, її керівників та голів Комітетів досі залишається нижчим від загальноєвропейського і загальносвітового рівнів.

Верховна Рада України: кількість жінок серед народних депутатів, керівників, голів комітетів

Скликання	Жінки-народні депутатки		Жінки серед голів і заступників голів ВРУ	Жінки-голови Комітетів (Комісій)	
	Осіб	%	Осіб	Осіб	Загальна кількість комітетів
I (1990-1994)	13	2,7	0	1	23
II (1994-1998)	19	4,5	0	0	23
III (1998-2002)	38	8,0	0	1	21
IV (2002-2006)	28	5,5	0	2	23
V (2006-2007)	42	8,7	0	3	25
VI (2007-2012)	42	7,6	0	2	27
VII (2012-2014)	46	9,6	0	2	29
VIII (2014-2019)	56	11,9	2	7	27
IX (2019) ¹	88	20,8	1	3	23

Протягом 30 років Незалежності та 9 скликань Верховної Ради України кількість жінок-депутаток зросла всемеро, однак за кількісним представництвом у парламенті країни ми залишаємося ще дуже далеко від розвинених європейських країн (і навіть від деяких менш розвинених африканських), а також досі не наздогнали формальний рівень представництва жінок у Верховних радах СРСР та УРСР останніх десятиліть радянського періоду. На 1 жовтня 2021 року за кількість жінок серед депутатів вищого законодавчого органу влади Україна посідає 113-ту рейтингову сходинку серед країн світу, тобто не потрапляє навіть у першу сотню. Проте, незважаючи на тривалий час незначну чисельність жінок серед депутатів Верховної Ради України, завдяки неймовірним зусиллям громадянського суспільства, представникам законодавчої та виконавчої влади Україні вдалося здійснити перехід на якісно новий, значно наближений до європейського рівень гендерної політики, регулювання гендерних відносин та забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок у суспільстві.

¹ Станом на кінець 2021 – початок 2022 років

ВИТОКИ ГЕНДЕРНОЇ ЗАКОНОТВОРЧОСТІ: I-III скликання Верховної Ради України. 1990-2002 рр.

*“Ну, з цим гендерством і внесли смуту”,
голова Верховної Ради України Олександр
Ткаченко*

Перші демократичні вибори до Верховної Ради України відбулися весною 1990 року ще до здобуття країною незалежності. Історично це було дванадцяте скликання Верховної Ради УРСР, яке згодом перетворилося на перше скликання Верховної Ради незалежної України. За результатами виборів можна констатувати, що це була демократія переважно для чоловіків, оскільки жінки вибороли лише 13 депутатських місць з 445, що склало 2,7 % і стало найгіршим результатом за всю історію українського парламентаризму. Проте історичний поворот країни до цінностей-цілей демократичного розвитку, у тому числі гендерної рівності вже поволі, але відбувся.

ФОТО

Перше скликання ВРУ (1990 - 1994 рр.) не залишило по собі історично видимих досягнень щодо зміни гендерного порядку та становлення гендерної рівності в Україні. Вочевидь на зламі історії країни, падіння у глибоку соціально-економічну кризу законодавцям було не до питань прав і можливостей жінок і чоловіків у суспільстві, а слова “гендер”, “гендерні відносини” і “гендерна (не)рівність” ще залишалися зрозумілими і вживаними у дуже вузькому академічному середовищі. Жінки продовжували асоціюватися переважно з сім’єю і дітьми. Єдиним ухваленим законом протягом перших років незалежності, дуже опосередковано дотичним до становища жінок, можна вважати хіба що [Закон України “Про державну допомогу сім’ям з дітьми”](#) (1992 р.). Хоча йшлося про сім’ї, оригінальний текст цього закону цікавий тим, що слово “жінки/жінкам” вживалося 55 разів, а “чоловіки” лише один раз, що чудово ілюструє стан гендерних відносин і уявлень на початок пострадянського періоду, коли сім’я вважалася сферою відповідальності і тягарем переважно для жінок, виключаючи чоловіків як повноправних суб’єктів сімейних відносин.

Серед 23 Комісій першого скликання Верховної Ради України була і традиційна для радянського періоду Комісія у справах жінок, охорони сім’ї, материнства і дитинства (чи не дивно, що справи чоловіків, які зазвичай також належали до сімей, парламент не цікавили). Очолював Комісію Георгій Ходоровський, але згодом очільницею Комісії було призначено Валентину Єщенко. Дослідники становлення державного механізму забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків вважають цю Комісію першим державним органом, що привернув увагу до проблеми статусу жінки в Україні та поставив питання про її дискримінаційне становище. Проблема існування та подолання нерівного та нерівноправного становища жінок в українському суспільстві обґрунтовувалася як вельми важлива для подальшого розвитку демократичної держави, хоча більше уваги надавалося поліпшенню умов праці, соціальному захисту прав сім’ї, захисту прав дитини. Комісія привернула увагу до невиконання Україною Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та ініціювала відповідні парламентські слухання. Ще не звучало про гендерну нерівність та гендерну дискримінацію, адже навіть у академічному середовищі тільки починалося поширення загальноживаної гендерної термінології та концепцій сучасного фемінізму, жіночих та гендерних студій.

А за стінами Верховної Ради у самому суспільстві вже відроджувався жіночий рух, створювалися жіночі громадські організації. У жовтні 1990 року була зареєстрована “Організація солдатських матерів України”, в грудні 1991 року на установчому з’їзді створено “Союз Українок”, який очолила Алена Пашко. В грудні 1992 року створено

“Жіночу Громаду”, яку очолила Марія Драч. 1993 року Марія Орлик ініціює створення та очолює “Спілку жінок України”. Окрім цих перших і найвідоміших жіночих громадських організацій, поступово створювалися десятки інших по всій Україні.

Під час **другого скликання Верховної Ради України (1994 –1998 рр.)** кількість народних депутаток зросла лише до 19 осіб або 4,5 %. Серед голів 23-х постійних комісій Верховної ради не було жодної жінки. Проте у процесі формування комісій висувалася пропозиція про створення комісії з питань законодавчого забезпечення статусу жінок і сім’ї, яка не була підтримана більшістю народних депутатів. Серед самих народних депутаток вперше прозвучала, але не була реалізована пропозиція щодо створення жіночої депутатської фракції/групи – ідея, яка випередила свій час на сімнадцять років і була втілена фактично наступним поколінням жінок-депутаток 2011 року як формування міжфракційного об’єднання “Рівні можливості”.

Одна з 23-х Комісій Верховної Ради України традиційно стосувалася жінок, але виключно як матерів – Комісія з питань охорони здоров’я, материнства і дитинства та традиційно очолювалася чоловіком – Юрієм Спіженко. Хоча підкомісію з медичних проблем материнства і дитинства очолювала Лілія Григорович. Ініційовані Комісією законопроекти стосувалися переважно питань медичного забезпечення, санітарного та епідемічного благополуччя населення, донорства крові тощо.

За підтримки жіночих громадських організацій напередодні Четвертої всесвітньої конференції зі становища жінок у Пекіні жінки-депутатки ініціювали створення у квітні 1995 року Національного комітету при Президентові України з питань жінок, материнства, дитинства та демографічної політики, який, хоча й проіснував лише рік, але став однією з перших ланок формування національного інституційного механізму забезпечення гендерної рівності. Цей комітет, який припинив свою діяльність у зв’язку зі створенням Міністерства України у справах сім’ї та молоді, очолювала народна депутатка Олена Крандакова.

Саме другому скликанню народних депутатів судилося зробити перший і дуже вагомий крок у напрямку законодавчого регулювання гендерних відносин у країні, тобто відносин між жінками і чоловіками щодо прав і можливостей в політичній, економічній і соціальній сферах суспільства, доступу до основних суспільних ресурсів, як то освіта, дохід, влада, власність тощо.

Ще як УРСР у складі СРСР, але член ООН Україна ратифікувала Конвенцію ООН "Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок" у 1980 році. І тільки за 15 років 1995 року в Україні незалежній відбулися перші парламентські слухання щодо реалізації Конвенції ООН "Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок". Слухання відбувалися під керівництвом Голови ВРУ Олександра Мороза. Вступне слово на слуханнях виголосила одна з найактивніших жінок-депутаток у відстоюванні прав жінок, заступниця голови Комісії з прав людини Ніна Карпачова, серед низки ініціатив висловивши пропозицію від оргкомітету парламентських слухань, щоб для забезпечення паритетного представництва жінок та чоловіків в Україні, в органах законодавчої влади передбачити в новому законодавстві про вибори право жіночим громадським організаціям, рухам та блокам висувати своїх кандидатів до Верховної Ради України та інших виборчих органів, а також висловивши впевненість, що XXI століття буде епохою торжества жіночого начала, часом, коли жінки стануть рівноправними партнерками чоловіків в усіх аспектах життя. Очевидно, заклик наближати цей час разом чоловікам і жінкам одразу був втілений у тому, що доповідь про хід виконання положень Конвенції ООН "Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок" прозвучала чоловічим голосом віце-прем’єр-міністра з питань гуманітарної політики Івана Кураса.

Учасники Парламентських слухань, розглянувши та проаналізувавши хід реалізації Конвенції ООН "Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок", а також дані наукових, зокрема соціологічних досліджень щодо місця та ролі жінки в суспільстві, результати експертизи законодавства України на відповідність його Конвенції, відзначили, що законодавча база України щодо закріплення правового статусу жінки ще не повною мірою відповідає міжнародним стандартам у галузі прав людини. В Україні

відсутній національний механізм забезпечення реалізації та контролю за виконанням законодавства стосовно охорони сім'ї, материнства і дитинства та правового забезпечення прав жінок.

Щоб з висоти сьогодення і вже досягнутого значного законодавчого поступу зрозуміти, як на перших етапах становлення законодавчого забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок одночасно поєднувалися цілковито патріархальні уявлення про так зване природне призначення і святе право жінки та цілком прогресивні, досі повною мірою не втілені ідеї, дослухаємося до цитати з заключного слова Голови Верховної Ради України Олександра Мороза на цих парламентських слуханнях: "...це все перед нами ставить цілком зрозуміле завдання і основне, що залежить від нас, від законодавців і від структур виконавчої влади – дати змогу жінці виконати своє святе право – продовжити життя. В даному випадку – продовжити життя в Україні... Окремо стояло питання про надання можливості жінкам достойно бути представленими у законодавчому органі. Цілком слушна пропозиція, тільки справа вся в тому, що якщо будуть від різних громадських організацій жіноцтва висуватися депутати, то вийде повторення навіть нинішньої ситуації, коли у нас 17 жінок. Вони, безперечно, краща частина парламенту, ніхто в тому не сумнівається, але вона все-таки різна і між собою. Тому мені здається, було б правильно, якби в Законі "Про вибори" ми передбачили змішану систему, але щоб кожна політична організація своєму списку мала не менше половини... у своєму складі половини жінок. Тоді я думаю, що процентів 30 депутатів буде жінок. На перших порах. А на наступні вибори - вже знову ж таки більше буде, приблизно так, як у Норвегії...".

За результатами парламентських слухань Верховна Рада України ухвалила низку [рекомендацій](#), у тому числі самій собі, зокрема внести до проєкту нової редакції Конституції України положення про рівні права та свободи жінок і чоловіків та рівні можливості для їх реалізації відповідно до міжнародних стандартів прав людини. Вже за рік ця рекомендація була успішно виконана не без допомоги і "м'якої" сили з боку жіночих громадських організацій. У квітні 1996 року за ініціативою "Жіночої Громади" було створено Блок жіночих організацій України на підтримку нової Конституції України. До блоку увійшли представники від 15 жіночих громадських організацій. Спільними зусиллями були підготовлені "Зауваження і пропозиції щодо проєкту нової Конституції України", надіслані Президентові України і Конституційній комісії Верховної Ради України. Блок жіночих організацій України також прийняв "Звернення представників жіночих організацій України на підтримку нової Конституції". І ці зусилля не були марними.

Першим і основним нормативно-правовим актом України, де чітко визначена рівність прав і можливостей чоловіків і жінок, стала [Конституція України](#), ухвалена Верховною Радою 1996 р. Україна увійшла до першої п'ятірки країн світу, які ухвалили самостійну конституційну норму щодо рівності прав чоловіків і жінок. Стаття 24 Конституції України гарантує, що "Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, **статі**, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками".

Не обмежившись загальною констатацією унеможливлення привілеїв чи обмежень за гендерною ознакою, депутати Верховної Ради України ухвалили розширене конституційне трактування щодо рівності прав жінки і чоловіка: "Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, встановленням пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям".

Конституція України поклала початок сучасного законодавчого регулювання гендерних відносин у багатьох сферах суспільного життя. Почалася тривала і копітка законодавча робота над створенням і ухваленням нових законів та внесення змін до чинного законодавства, які б уможливили забезпечення виконання конституційної норми, що не могла бути забезпеченою безпосередньо, а потребувала конкретних визначень, механізмів, процедур, способів захисту тощо, які б ефективно забезпечували регулювання гендерних відносин у повсякденних практиках політичних, економічних та соціальних взаємодій жінок і чоловіків у суспільстві.

Ще одним кроком Верховної Ради України другого скликання, який також певним чином сприяв забезпеченню рівних прав чоловіків і жінок, стало ухвалення 1997 р. [Закону України “Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини”](#). Першою Уповноваженою тривалий час була Ніна Карпачова. Визначені законом обов’язки Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини охоплювали здійснення контролю за додержанням прав та свобод людини і громадянина, контролю за дотриманням рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; розгляд звернень про випадки дискримінації за ознакою статі та насильства за ознакою статі; висвітлення у щорічній доповіді питання дотримання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та насильства за ознакою статі.

У третьому скликанні Верховної Ради України (1998 – 2002 рр.) кількість жінок-депутаток зростає, але 38 жінок, що становили 8,0 % - це дуже далеко від “приблизно так, як у Норвегії”. Проте історично це був період перших спроб створити та запропонувати на розгляд ВРУ окремі цільові законопроекти щодо рівних прав і можливостей чоловіків та жінок.

Традиція наявності Комітету з питань охорони здоров’я, материнства та дитинства повторюється і у цьому скликанні парламенту. Очолював Комітет Сергій Шевчук. Лілія Григорович тепер випала честь очолювати підкомітет з питань законодавчого врегулювання питань материнства і дитинства та демографічної політики. Хоча назва Комітету залишалася досить традиційною, проте коло діяльності все ж починає виходити за межі материнства й дитинства і торкатися питань формування засад державної політики щодо жінок, національної стратегії поліпшення становища жінок.

У березні 1999 р., вочевидь до традиційного з радянських часів «жіночого свята», за ініціативи Кабінету Міністрів України Верховна Рада України ухвалює [Постанову про Декларацію про загальні засади державної політики України стосовно сім’ї та жінок](#). Декларація на те й декларація, щоб стисло і коротко проголосити гасла-принципи, що держава гарантує, захищає і забезпечує, а сама декларація – це тільки основа для подальшого опрацювання законодавчих та нормативних актів.

Така законодавча діяльність розпочинається, і у жовтні 1999 р. ВРУ ухвалює [Закон України “Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці № 156 про рівне ставлення і рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов’язками”](#). Згодом ухвалюється Постанова про Концепцію державної сімейної політики за ініціативи народних депутатів Сергія Шевчука, Лілії Григорович та Олександра Черенкова (що стало одним з прикладів об’єднання зусиль “жіночих” питань не тільки чоловіків і жінок разом, а й представників вельми ідеологічно відмінних політичних партій – Народного руху, Народно-демократичної партії та Комуністичної партії).

Депутатів і депутаток Верховної Ради України хвилюють не тільки проблеми поєднання жінками і чоловіками праці й сімейних обов’язків, а й внутрішньосімейні відносини, які можуть виявлятися як насилля. Протягом 2000-2001 рр. кілька разів пропонується до розгляду [проект Закону про попередження насильства в сім’ї](#) за ініціативи і авторства народних депутатів Степана Гавриша і Олександра Бандурки. Палкою прихильницею ухвалення цього закону була й народна депутатка Лілія Григорович. Закон був ухвалений 2001 р., незважаючи на спротив частини народних депутатів, удосконалювався у процесі практичного застосування півтора десятка років, аж поки законодавчі ініціативи народних депутатів не втілилися у новому [Законі України “Про запобігання та протидію домашньому насильству”](#) 2017 року.

2001 року Верховна Рада України ухвалює новий Сімейний кодекс України, де у статті 7 зазначено, що “Жінка та чоловік мають рівні права і обов’язки у сімейних відносинах, шлюбі та сім’ї”.

Ідеї, які випередили свій час, законопроекти, що не знайшли підтримки Верховної Ради України. 1990 – 2002 рр.

У лютому 1999 р. ВРУ розглядає кілька альтернативних проєктів [Концепції про поліпшення становища жінок за ініціативи й авторства двох депутатів-чоловіків](#) Василя Костицького та Михайла Ковалка. Депутатки-жінки в особі Лілії Григорович щиро дякують колегам-чоловікам за таку законодавчу ініціативу. Заклик наблизити час гендерної рівності разом таки знаходить палкий відгук серед депутатів-чоловіків. Проте, очевидно, переважної меншості, оскільки усі варіанти концепції відхиляються, а обговорення супроводжується порадами Михайлу Ковалку знайти українське слово-аналог “гендерної політики”, а голова Верховної Ради України Олександр Ткаченко бурхливе обговорення і безрезультатність численних голосувань підсумовує словами: “Ну, з цим гендерством і внесли смуту”.

ФОТО

У жовтні 1999 року Україна стала однією з перших пострадянських країн, де до парламенту був поданий проєкт цільового закону щодо гендерної рівності – [проєкт Закону України “Про державні гарантії рівних прав і можливостей чоловіків і жінок”](#), внесений у порядку законодавчої ініціативи народним депутатом України Михайлом Ковалком. На жаль, на той час Верховна Рада України загалом не була готова до сприйняття і підтримки цільового закону щодо регулювання гендерних відносин та забезпечення гендерної рівності. Знадобилося ще шість років та ще сім законопроектів, ініційованих кількома десятками народних депутатів трьох скликань, поки подібний законопроект став законом.

ФОТО

В жовтні 2001 р. у Верховній Раді України ідея гендерних квот вперше втілюється у змісті проєкту Закону про внесення змін до статті 2, 10, 14 та 23 [Закону України “Про вибори народних депутатів України”](#) (стосовно збільшення терміну повноважень народного депутата і ЦВК до п’яти років та введення 50% квоти для жінок кандидатів у народні депутати) за ініціативи народної депутатки Олени Мазур, але така ініціатива категорично відхиляється.

2001 рік став роком небувалого сплеску законодавчих ініціатив щодо забезпечення гендерної рівності, фактично законодавчих спроб перетворити “гендерну смуту” у “гендерний порядок”. Однак усі ініціативи, як і раніше, або не розглядалися взагалі, або не підтримувалися більшість народних депутатів, зокрема:

- Повторне внесення народним депутатом Василем Костицьким [проєкту Закону про національну стратегію поліпшення становища жінок в Україні](#);
- [Проєкт Закону про забезпечення рівних прав жінок та чоловіків](#). Ініціатори – народні депутати Ярослава Стецько та Роман Зварич;
- [Проєкт закону про державні гарантії рівних прав і можливостей чоловіків і жінок](#). Ініціатори – за народні депутати Михайло Ковалко, Ігор Осташ, Катерина Самойлик, Зорислава Ромовська.

ЗАКОНОДАВЧИЙ ГЕНДЕРНИЙ ПОСТУП ТРИВАЄ: IV-VI скликання Верховної Ради України (2002-2012 рр.)

*“Захистили тварин, давайте захистимо і жінок”,
перший заступник Голови Верховної Ради України Адам
Мартинюк*

Незважаючи на надзвичайно бурхливу активність народних депутатів третього скликання щодо приведення “гендерної смуги” до “гендерного порядку”, смуга тривала й далі, принаймні щодо представництва жінок у найвищому законодавчому органі країни. **Четверте скликання Верховної Ради України (2002-2006 рр.)** за кількісним представництвом жінок – 28 осіб (5,5 %) також виявилось одним з найгірших в історії українського парламентаризму. Проте чоловіки і жінки вже досить впевнено творили історію разом, незважаючи на малочисельність жінок-депутаток, але зважаючи на суттєвий тиск громадянського суспільства, вимоги і заклики громадських жіночих/гендерних/феміністичних організацій щодо ухвалення відповідного цільового закону і підтримку міжнародних організацій. Четвертому скликанню Верховної Ради України таки вдалося вписати важливу сторінку в історію становлення нового гендерного порядку в країні.

За законодавчої ініціативи Президента України Леоніда Кучми 2003 р. Верховна Рада України ухвалює [Закон про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок](#).

9 червня 2004 року за ініціативи Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин відбулися парламентські слухання “Становище жінок в Україні: реалії та перспективи”. На цих парламентських слуханнях повною мірою прозвучав голос громадянського суспільства, оскільки серед учасниць слухань були представниці таких жіночих громадських організацій, як “Союз жінок України”, “Союз українок”, Національна рада жінок України, Всеукраїнське жіноче народно-демократичне об’єднання “Дія”, Всеукраїнська громадська організація “Жінки за реформи”, Міжнародний жіночий правозахисний центр “Ла-Страда – Україна”, Всеукраїнська спілка “Громадянський парламент жінок України”, Всеукраїнська спілка “Берегиня України”, Всеукраїнське жіноче товариство імені Олени Теліги, Всеукраїнський союз жінок-трудівниць “За майбутнє дітей України”, Всеукраїнська громадська організація “Ліга жінок-виборців «50/50»”, Всеукраїнська громадська організація “Жіночий консорціум України”, Київська міська жіноча організація “Жінки в науці”.

Учасники та учасниці парламентських слухань відзначили, що в Україні значно зросла громадська активність жінок, а організований жіночий рух став важливою складовою суспільно-політичного життя в державі. Консолідації жіночого громадського руху сприяло утворення в 1999 році Національної ради жінок України. Проте закріплення в Конституції України та інших законодавчих актах рівних з чоловіками прав та свобод жінок суперечить їхньому фактичному стану.

Учасники та учасниці парламентських слухань сформували цілу низку [рекомендацій](#), зокрема серед іншого Верховній Раді України – вивчити питання щодо створення Комітету Верховної Ради України з питань гендерної рівності - дотримання рівних прав жінок і чоловіків (чого так ніколи і не було зроблено), а також вжити заходів для прискорення ухвалення закону про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків з урахуванням у ньому вимог і рекомендацій Організації Об’єднаних Націй, Ради Європи, інших міжнародних організацій.

У вересні 2005 року Верховна Рада України на розвиток положень Конституції України щодо рівності прав і можливостей жінок і чоловіків таки ухвалила спеціальний [Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків”](#) (суб’єкти законодавчої ініціативи – народні депутати Катерина Самойлик і Василь Надрага), який

став першим практичним втіленням основних принципів гарантованої Конституцією рівності статей.

На розгляд цей закон представлявся впевненим чоловічим голосом Геннадія Удовенка, голови Комітету з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин. Одна з основних причин, чому попередні численні законопроекти не знаходили підтримки серед народних депутатів (нагадаємо, переважно чоловіків) – наявність статей щодо позитивних дій, зокрема запровадження гендерних квот на підтримку збільшення представництва жінок у структурах влади. Геннадій Удовенко запевнив колег-депутатів, що закон не містить норм запровадження гендерних квот у виборчих списках, але загалом відкриває шлях до розвитку демократії та побудови суспільства рівних можливостей. Вилучення норм щодо гендерного квотування, як свідомий крок і поступка з боку ініціаторів і прихильників закону, вперше відкрило шлях самому закону бути нарешті підтриманим більшістю народних депутатів.

ФОТО

Основна мета Закону України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” визначена як “досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України”.

Цим Законом визначено основні напрями державної гендерної політики, органи влади, відповідальні за її реалізацію, основні напрями політики щодо забезпечення паритетного становища жінок і чоловіків в усіх сферах гендерних відносин у суспільстві. На підставі цього Закону Україна почала системно розбудовувати національний правовий та інституційний механізм утвердження гендерної рівності.

Закон вказує на компетенцію парламенту у визначенні основних засад гендерної політики держави, юридично зобов'язує необхідність застосування у всій законодавчій діяльності в Україні принципу забезпечення рівності прав та можливостей жінок і чоловіків. Відповідно до міжнародних документів, принцип гендерної рівності цей закон має бути визначеним як фундаментальний в усій загальнодержавній діяльності. Закон також вказує на здійснення парламентського контролю за виконанням чинних законодавчих актів із забезпечення гендерної рівності і наголошує на необхідності й потребі у прийнятті нових. Зокрема, на це має бути спрямована гендерно-правова експертиза законодавства. Закон юридично визначає гендерну політику держави і механізми її інтегрування в усі сфери життя суспільства, взаємопов'язує впровадження гендерних підходів зі створенням справедливого суспільства та його сталого й ефективного розвитку.

Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” став початком розвитку національного законодавства у сфері забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків. Надалі, з метою приведення у відповідність до прийнятого закону, вносяться зміни до інших законів, а також ухвалюються відповідні нормативно-правові акти, спрямовані на розвиток національного механізму забезпечення рівних прав і можливостей тощо.

На виконання Закону розробляються та реалізуються послідовні державні програми забезпечення гендерної рівності, зокрема:

- [“Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року”](#) (2006 р.);
- [“Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року”](#) (2013 р.).
- [“Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року”](#) (2018 р.).

Під час п'ятого, найкоротшого скликання Верховної Ради України (2006 – 2007 рр.) жінки-депутатки поволі почали повертати собі втрачені позиції у вигляді восьмивідсоткового кількісного представництва (42 особи, 8,7 %). П'яте скликання Верховної Ради України відрізнялося від усіх попередніх ще й тим, що з переліку Комітетів парламенту зникає традиційний, присвячений питанням материнства і дитинства, а гендерно орієнтована проблематика впевнено закріплюється за комітетами щодо прав людини та європейської інтеграції.

Нечисельні гендерно орієнтовані законопроекти під час цього скликання стосувалися змін до вже ухвалених законів, зокрема пропонувалися зміни до деяких законодавчих актів України (щодо вдосконалення законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї), а також Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" (щодо права жінок у представницьких органах). Законодавчі ініціативи народних депутатів виявилися марними, але плеяда парламентських «драйверів» країни на шляху до гендерної рівності поповнювалася новими обличчями, зокрема співавторкою обох названих законодавчих ініціатив Катериною Левченко, яка згодом обійме дуже важливу посаду в інституційному механізмі забезпечення гендерної рівності – Уповноваженої Кабінету Міністрів України з питань гендерної політики.

Не здобувши помітних перемог на законодавчому фронті, прихильники, переважно прихильниці рівних можливостей та гендерної рівності досягли згоди парламенту щодо проведення двох парламентських слухань протягом одного дня 21 листопада 2006 р., що, відкриваючи слухання, перший заступник Голови Верховної Ради України Адам Мартинюк назвав справжнім матріархатом, бо є на кому зупинити око, але жінки мають повернутися на грішну землю, де переважають чоловіки: "Сьогодні в українському парламенті справжній матріархат. Матріархат передусім у тому, що ми, як ніколи, проводимо аж двоє парламентських слухань з гендерних питань. Це вперше в історії українського парламентаризму жіноцтво добилося такої переваги. День матріархату ще й тому, що в цій сесійній залі мені приємно, не тільки є на кому око зупинити, очі просто розбігаються від ваших милих усміхнених обличь. Звичайно, рано чи пізно ми доб'ємося того, що в цій залі, у цих стінах переважатимуть жінки, і тоді, сподіваюся, ми будемо приймати мудріші, зрозуміліші закони. Але одразу хотів би вас повернути на грішну землю: це буде не завтра і не післязавтра. Поки у нас чоловіки переважають, і дуже суттєво переважають, добитися зміни законів буде дуже важко. Але я знаю, що жіноцтво надзвичайно наполегливе, і перемога все одно буде за вами".

Перші парламентські слухання на "шляху до перемоги" стосувалися [обговорення сучасного стану та актуальних завдань у сфері попередження гендерного насильства](#). Серед доповідачів слухань, окрім народних депутатів, представники Міністерства України у справах сім'ї молоді та спорту, парламентів інших країн, численних громадських організацій. Ключові рекомендації слухань стосувалися вдосконалення роботи Верховної Ради України та Кабінету міністрів України та інших органів державної влади у боротьбі за протидію насильству щодо жінок.

Другі парламентські слухання ["Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи"](#) (2007 р.) відбулися за ініціативи народної депутатки Оксани Білозір для обговорення того, що потрібно зробити спільно і громадськості, і органам державної влади для реалізації Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків". Окрім громадських жіночих організацій, участь у слуханнях брали представники закладів вищої освіти, наукових установ, програми рівних можливостей ПРООН, Міжнародної благодійної фундації Heifer Project International в Україні. Учасники слухань наголошували на тому, що темпи і якість впровадження гендерної політики не відповідають потребам часу, що перешкоджає подальшій демократизації та соціальному розвитку країни, а вся діяльність у сфері гендерних перетворень потребує ґрунтовного аналізу державної політики у всіх сферах життя суспільства із застосуванням гендерних показників. Потрібно з'ясувати, яким чином державні стратегії, програми та заходи у всіх галузях впливають на становище чоловіків та жінок, як враховуються інтереси обох груп

при формуванні державних інститутів, чи дотримується принцип рівних прав та можливостей при визначенні тих чи інших державних пріоритетів.

Вперше під час парламентських слухань постало питання про не менш важливий пріоритет, який досі не обговорювався окремо, а саме захист прав чоловіків. Неврахування потреби активізації зусиль, спрямованих на захист прав чоловіків, дискредитує ідею гендерної рівності та сприяє формуванню стереотипу, що питання гендерної рівності є "жіночими питаннями". Проте значної уваги потребують проблеми зниження рівня психологічного та фізичного насильства у житті чоловіків, захисту їхнього здоров'я, боротьби зі шкідливими звичками, що негативно впливають на якість життя і здоров'я чоловіків.

До складу народних депутатів Верховної Ради України шостого скликання (2007 – 2012 рр.) жінки зуміли потрапити у кількості лише 42 осіб, що склало 7,6 %. Проте на цьому етапі історії українського парламентаризму відбулася подія, яка у подальшому суттєво вплинула на перебіг роботи ВРУ щодо розгляду і законодавчого регулювання різноманітних аспектів гендерних відносин і становища жінок та чоловіків у суспільстві. Йдеться про створення у грудні 2011 року міжфракційного депутатського об'єднання "Рівні можливості". Вперше в історії українського парламентаризму жінки й чоловіки зуміли подолати політико-ідеологічні відмінності, партійні інтереси та об'єднатися заради спільної мети – досягнення гендерної рівності у суспільстві, рівних прав і можливостей незалежно від статі.

Унікальним випадком для українського парламентаризму є те, що міжфракційне об'єднання "Рівні можливості" продовжує існувати четверте скликання Верховної Ради України поспіль. Учасники об'єднання вказували на його створення задля покращення на законодавчому рівні становища жінок у суспільстві в різних сферах життя: політиці, економіці, освіті, медицині та сімейних відносинах. Створенню об'єднання в парламенті передувала низка круглих столів, семінарів та консультацій з представниками міжнародних та громадських організацій, щоб врахувати успішний досвід парламентів інших країн і сформулювати актуальний порядок денний для Верховної Ради. В той час, одним з перших викликів, яке МФО спільно з жіночими громадськими організаціями здолало – це блокування розгляду і прийняття законопроектів, які стосувалися заборони переривання вагітності (абортів). Також члени об'єднання розпочали спільно організовувати соціальні ініціативи, які привертати увагу до проблем дискримінації за гендерною ознакою та розробляти проекти законів, які у подальшому адвокатували у парламенті. Забігаючи наперед зазначимо, що за ініціативи та підтримки МФО вже ухвалено низку Законів, які стосуються боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством, забезпечення рівних прав і можливостей в Збройних силах України, а також запровадження виборчих квот.

ФОТО

Протягом шостого скликання Верховної Ради України наступним важливим етапом у законодавчому регулюванні соціальних відносин в Україні, у тому числі гендерних, стало ухвалення [Закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»](#) 2012 року за законодавчої ініціативи Кабінету Міністрів України. Цей закон є рамковим актом, який містить узагальнююче визначення поняття «дискримінація», надає чіткі визначення її ключових форм та забороняє будь-які форми дискримінації стосовно відкритого переліку індивідуальних і групових ознак. У цьому законі стаття людини вказана серед низки інших ознак, за якими заборонена дискримінація, зокрема раса, колір шкіри, політичні переконання, релігійні та інші переконання, вік, інвалідність, етнічне походження, соціальне походження, громадянство, сімейний стан, майновий стан, місце проживання, мова. Дія закону поширюється на відносини між юридичними та фізичними особами в таких сферах суспільних відносин, як громадсько-політична діяльність; державна служба та служба в органах місцевого самоврядування; правосуддя; трудові відносини; охорона здоров'я; освіта; соціальний захист; житлові відносини; доступ до

товарів і послуг та ін. У законі вперше чітко визначені поняття, ситуації і принципи прямої і непрямой дискримінації, утиску, підбурювання і пособництва до дискримінації, а також, що дуже важливо для досягнення гендерного паритету, вказані позитивні дії - спеціальні тимчасові заходи, що мають правомірну, об'єктивно обґрунтовану мету, спрямовану на усунення юридичної чи фактичної нерівності у можливостях для особи та/або групи осіб реалізовувати на рівних підставах права і свободи, надані їм Конституцією і законами України. Законом також передбачено механізми розгляду скарг та застосування санкцій в разі виникнення дискримінації за ознакою статі. Як жінки, так і чоловіки країни отримали реальні, законодавчо обґрунтовані можливості оскарження та захисту від дискримінації саме за ознакою статі.

Важливе значення має також ухвалений 2011 р. [Закон України “Про протидію торгівлі людьми”](#) за ініціативи народного депутата Олега Зарубінського. Цей Закон визначає організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, гарантуючи гендерну рівність, основні напрями державної політики та засади міжнародного співробітництва у цій сфері, повноваження органів виконавчої влади, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та порядок надання допомоги таким особам.

***Ідеї, які випередили свій час, законопроекти, які не знайшли підтримки Верховної Ради України. 2002 – 2012 рр.
Де закінчується любов чоловіків до жінок?***

У вересні 2002 р. народний депутат України Роман Зварич подає [проект Закону про забезпечення рівності прав жінок і чоловіків](#), закликаючи колег-чоловіків усвідомити, що проблема існує і треба бути готовим мужньо про це собі сказати. Очевидно, народним депутатам дуже важко було визнавати вже добре визнану у суспільстві проблему. Легше було сподіватися, що “Чорна смуга життя скоро пройде. І, як завжди, за зимою приходиться весна, за ніччю день. Прийде час і вашого щастя, любі жінки” (народний депутат Володимир Пузаков). І взагалі проблема надумана, а жінка в нашій державі призначена, щоб народжувати хлопців і дівчат (народний депутат Анатолій Доманський).

У грудні 2003 р. обговорюється ініційований вже двадцятьма народними депутатами [проект Закону про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків](#). Основним каменем спотикання і причиною шаленої критики й спротиву народних депутатів стають законодавчі норми щодо гендерних квот, які відверто трактуються як “ведмежа послуга” жінкам, які показують їх “якимось недолюдьми, яким потрібні спеціальні закони аби їх штучно кудись там запровадити, ніби вони самі не можуть пробитися до парламенту”. От якби підвищити жінкам оплачувану відпустку чи зарплатню, а квотувати – це принижувати жінок. На подібні численні висловлювання колег народний депутат Микола Томенко зауважив, що у нього складається враження, що любов чоловіків до жінок закінчується там, де починається мова про виборчу квоту в партійному списку.

Вказаний проект закону відхиляється і така ж доля очікує ще дві спроби обговорення та винесення на голосування [проекту Закону про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків](#) за ініціативи народних депутатів Олександра Волкова і Олександра Біловола (2003 р.) та за ініціативи Кабінету Міністрів України (2004 р.), а також ще одну спробу народного депутата Романа Зварича запропонувати до розгляду [проект Закону про забезпечення рівності прав жінок та чоловіків](#) (2004 р.).

Оскільки вже ухвалений 2005 р. Закон “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” не передбачав ніяких позитивних дій щодо жінок, зокрема у сфері політичного представництва, народні депутати України продовжили наполегливі спроби законодавчого запровадження гендерного квотування.

У грудні 2007 р. народні депутати Олена Бондаренко та Микола Томенко пропонують до розгляду [проект Закону про внесення змін та доповнень до деяких законів України \(щодо забезпечення прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі\)](#). Проте навіть таке кількісно чітко не визначене представництво жінок у виборчих списках

(мають бути чоловіки і жінки у кожній п'ятірці кандидатів) не підтримується. Депутати-опоненти підтримують "природній шлях розв'язання штучно підвищеної проблеми".

Народна депутатка Ірина Геращенко ініціює 2008 р. розгляд [проекту Закону про недопущення дискримінації за ознакою статі](#), який повертається на доопрацювання.

Проте скеля гендерної нерівності продовжує наполегливо лупатися. До просування прав та можливостей жінок додається молодь – 2010 р. народна депутатка Олена Бондаренко разом з депутатом Сергієм Терьохіним подають [проект Закону про забезпечення представництва жінок і молоді у виборчому процесі](#), який згодом відкликається.

Так само безрезультатними 2010 р. виявилися спроби народних депутаток Ірини Геращенко, Ольги Герасим'юк та Олени Кондратюк одержати згоду парламенту на проведення парламентських слухань на тему: "Забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків. Проблеми і дієві механізми їх вирішення".

Долаючи середньовічний страх перед словом «гендер»: VII-IX скликання Верховної Ради України (2012-2021)

Сьоме скликання Верховної Ради України (2012 – 2014 рр.), також одне з найкоротших, започаткувало досі безперервну традицію повільного, але невпинного збільшення чисельності жінок-народних депутаток, наразі до 10 %. Проте важливішою виявилася започаткована попереднім скликанням традиція об'єднуватися у міжфракційне об'єднання “Рівні можливості”, незважаючи на політико-ідеологічні та партійні відмінності. І перший же законопроект гендерного спрямування це підтвердив повною мірою.

Наприкінці 2012 р. Народні депутатки Ірина Геращенко та Ірина Бережна вносять на розгляд Верховної Ради України [проект Закону Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівності прав одиноких матерів та одиноких батьків](#), який згодом знаходить підтримку парламенту. Цей закон слугує одним з прикладів того, що гендерна рівність у суспільстві – це не рівність тільки для жінок, це також рівні права і можливості для чоловіків. Разом з суспільством ця ідея починає втілюватися народними депутатами у конкретних законодавчих механізмах регулювання гендерних відносин у суспільстві. Цим законодавчим актом доповнено ст. 232 Кодексу законів про працю України положенням, яке дозволяє одиноким батькам на рівні з одинокими матерями звертатися безпосередньо в районні, районні у місті, міські чи міськрайонні суди у спорах про відмову у прийнятті на роботу при наявності дитини віком до чотирнадцяти років. Законом також надано право одиноким батькам на першочергове отримання житла та право одиноким батькам працездатного віку, які мають дітей віком до чотирнадцяти років, на додаткові державні гарантії щодо працевлаштування.

Протягом сьомого скликання Верховної Ради України нарешті дійшла справа до запровадження одного з напрямків позитивних дій у сфері гендерної політики, а саме гендерного квотування, про що вже давно порушували питання громадські організації, науковці, політики та окремі народні депутати, зокрема з МФО “Рівні можливості”.

У багатьох як розвинених демократичних країнах, так і країнах на шляху до демократії та загального добробуту, державна політика підтримки жінок втілюється насамперед через гендерні квоти як тимчасові підтримувальні дії задля подолання історично зумовленої гендерної нерівності та збільшення кількості жінок у політиці й на рівні ухвалення управлінських рішень загалом. Як відомо, гендерні квоти бувають законодавчі та добровільні партійні. Останні – найбільш поширені у світі, зокрема демократичному, проте численні українські політичні партії практично не виявляли ініціатив щодо добровільного запровадження гендерних квот у партійних списках. Парламент України вже тривалий час йшов шляхом численних і вкрай неуспішних спроб запровадження законодавчих партійних квот, аж поки одна зі спроб не увінчалася першим формальним успіхом 2013 року.

Невтомні спроби народних депутатів з опозиційних фракцій доповнити вже ухвалені законодавчі акти нормами щодо гендерного квотування (Микола Томенко, Олена Кондратюк, Ірина Геращенко 2013 р. подають [проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України \(щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі\)](#), що передбачав у затвердженому виборчому списку частку кандидатів однієї статі не більше 70% від загальної кількості кандидатів, висунутих політичною партією, виборчим блоком) спонукають політичних опонентів з парламентської більшості перехопити ініціативу щодо просування і ухвалення [Закону України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань проведення виборів”](#) (ініціатори проекту Закону – народні депутати Олександр Єфремов, Володимир Олійник, Дмитро Шпенюв). Унікаючи законодавчого закріплення гендерних квот, цей закон передбачав запровадження так званої системи “гендерної орієнтації політичних партій”, що полягає у добровільному

закріпленні політичними партіями у своїх статутах партійних квот для жінок. Ідея прекрасна і ефективно втілена (на що знадобилися десятиліття копіткої праці та зусиль громадянського суспільства й десятиліття жорсткої міжпартійної боротьби) у цілій низці європейських країн, але, як показав досвід перших десятиліть незалежності, дуже мінливий спектр політичних партій України, часом більше схожих на закриті чоловічі клуби, залишається майже нечутливим до питання добровільного запровадження квотного представництва чоловіків і жінок. То ж навряд чи це можна вважати повноцінним законодавчим успіхом, адже за відсутності будь-яких санкцій на парламентських виборах 2014 року 20 із 29 політичних партій не дотримувалися законодавчо визначеної квоти, а визначення квоти за змістом, як мінімального рівня представництва жінок і чоловіків у виборчому списку кандидатів у народні депутати України від партії у загальнодержавному окрузі, взагалі не передбачало того, що квота має починатися з прохідної частини партійного списку.

У жовтні 2013 року за ініціативи народної депутатки, співголови міжфракційного об'єднання "Рівні можливості" Олена Кондратюк відбуваються [парламентські слухання "Забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків. Проблеми та дієвий шлях їх вирішення"](#). Ініціаторка слухань Олена Кондратюк, апелюючи до досвіду європейських країн, вкотре закликала колег-чоловіків до законодавчого ухвалення гендерного квотування: "Страх чоловіків перед жінками величезний. Насправді, тільки спираючись на успіх європейських країн, де жінки становлять основу влади, ми зможемо переконати чоловіків і суспільство загалом, що владі потрібні жінки, що жінки зроблять життя кращим. Я переконана, що хоча б квотування у партійних списках (це рішення підтримали більше 50 країн світу) зможе допомогти жінкам пробитися через улесливі обійми чоловіків, в яких вони душать можливість розвитку жінок. Тобто, шановні чоловіки, вибачте, але вашим словам ми більше не можемо вірити, нам потрібен закон".

Підтримка ініціатив народних депутатів звучала не тільки з боку численних представників громадських організацій, а й представників низки міжнародних організацій, як то координаторки системи ООН в Україні, секретаря Світової федерації українських жіночих організацій, директорки Національного демократичного інституту в Україні, координаторки проектів ОБСЄ в Україні. Ці слухання вкотре підтвердили величезну важливість міжнародної підтримки законодавчих ініціатив українського парламенту щодо забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок.

Восьме скликання Верховної Ради України (2014 - 2019 рр.) розпочало роботу на переможній хвилі Революції Гідності, хоча ця хвиля не принесла суттєвого збільшення жінок серед народних депутатів українського парламенту, їхня чисельність зростає тільки до 12 %. Також в цьому скликанні Міжфракційне об'єднання «Рівні можливості» укріпило свої політичні позиції. Об'єднання до якого увійшли 51 народний депутат (37 жінок і 14 чоловіків) співочолили народні депутатки з різних політичних сил: Олена Кондратюк (Фракція «Батьківщина»), Марія Іонова (Фракція «Блок Петра Порошенка»), Альона Бабак (Фракція «Самопоміч» та Лілія Гриневич (Фракція «Народний Фронт»), а після займання посади в Уряді її замінила Світлана Войцеховська.

ФОТО

З часу свого заснування МФО "Рівні можливості" співпрацює з Національним Демократичним Інститутом (NDI), підписавши 2015 р. відповідний Меморандум про порозуміння. Співпраця стосується впровадження дієвих міжнародних практик досягнення гендерної рівності та виконання міжнародних зобов'язань України щодо забезпечення гендерної рівності в рамках Цілей Розвитку Тисячоліття та виконання умов Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. НДІ неодноразово підтримував організацію тренінгів та "круглих столів", залучаючи міжнародних експертів для надання професійних консультацій депутатському об'єднанню. А також підтримує інституційний розвиток об'єднання та забезпечує роботу секретаріату МФО і залучених консультантів.

За ініціативи МФО «Рівні можливості» 2016 року утворена Громадська рада з гендерних питань як консультативно-дорадчий орган, який діє і сьогодні. Наразі Громадська рада охоплює близько 40 громадських організацій, а її структура поділена на кілька сфер: питання політичної участі жінок; безпека та миротворча діяльність; участь жінок в економічній діяльності; ратифікація та впровадження Стамбульської конвенції; просвітницькі заходи щодо гендерних питань. Таке поєднання зусиль народних депутатів з представниками громадянського суспільства вже неодноразово доводило свою ефективність та здатність прискорювати рух країни до гендерного паритету.

В цей час міжфракційне об'єднання налагоджує активну співпрацю з міжнародними організаціями і проектами технічної допомоги, розширює партнерства в рамках адвокаційних та інформаційних кампаній на підтримку гендерної політики у Верховній Раді, Уряді та місцевому самоврядуванні.

Зокрема, у напрямку ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок, протидії домашньому та гендерно зумовленому насильству, розширення можливостей жінок у сфері безпеки і оборони та миробудівництва, забезпечення рівноправного розподілу сімейних обов'язків та створення дружнього до родини та дітей робочого простору співпрацює з Програмою розвитку ООН, ООН Жінками, Фондом народонаселення ООН та Радою Європи.

Саме спільними зусиллями депутатського корпусу, жіночих громадських організацій та міжнародних партнерів вдалося досягти того, що гендерна політика стає помітною, пріоритетною і наскрізною в усіх напрямках та реформах державної та місцевої політики.

ФОТО

Остаточню обранню народом та Верховною Радою України європейський вектор розвитку передбачав невід'ємну складову європейської інтеграції – забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей. У вересні 2014 р. за законодавчої ініціативи Президента України Петра Порошенка Верховна Рада України ухвалює [Закон України “Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони”](#). Відтоді рух України в напрямку і перспективі європейської інтеграції має достатньо чіткі орієнтири, детально викладені у змісті Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка була підписана 2014 року та повністю ратифікована у 2017 році.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом містить кілька важливих аспектів, спрямованих безпосередньо на суттєву трансформацію гендерних відносин у суспільстві. Глава 21 Угоди визначає основні напрямки співробітництва у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей. Додаток XL до глави 21 містить перелік шести конкретних директив, положення яких Україна зобов'язується імплементувати, тим самим поступово наближаючи своє законодавство до законодавства ЄС. Зокрема це директиви щодо реалізації принципу рівного ставлення незалежно від расового чи етнічного походження, щодо загальної системи рівного ставлення у сфері зайнятості та професійної діяльності, щодо реалізації принципів рівного ставлення до чоловіків і жінок у питаннях доступу до постачання товарів і послуг, щодо батьківської відпустки, щодо встановлення заходів із заохочення поліпшення безпеки та гігієни праці вагітних працівниць, працівниць, які нещодавно народили, чи годувальниць, щодо поступового запровадження принципу рівного ставлення до чоловіків та жінок у сфері соціального забезпечення. Стаття 420 глави 21 Угоди серед іншого передбачає досягнення такої цілі, як забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень.

Отже, на початок 2015 р. в Україні склалися надзвичайно сприятливі умови для суттєвого прискорення поступу країни і наближення до рівня паритетної гендерної

демократії розвинених європейських держав, оскільки була підписана Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом з переліком чітких орієнтирів-зобов'язань; Верховна Рада України вже мала два десятки років як позитивного, так і негативного досвіду впровадження гендерноорієнтованого законодавства; визнана життєздатність та ефективність нового парламентського утворення – МФО “Рівні можливості”, яке довело свою здатність бути рушієм законодавчих ініціатив та здатність об'єднувати народних депутатів незалежно від політичних поглядів та партійної належності; в органах виконавчої влади склалися певні інституційні механізми регулювання гендерних відносин; у суспільстві успішно відтворювався та розширювався потужний громадський сектор з сотнями недержавних організацій, зокрема гендерно-феміністичного спрямування; до активної громадської і політичної діяльності долучилося молоде покоління чоловіків і жінок, яке значно краще усвідомлювало переваги і умови досягнення рівності прав і можливостей; міжнародні організації надавали суттєву підтримку та допомогу як громадському сектору, так і органам влади щодо становлення нового гендерного порядку в країні.

Одразу ж два десятки народних депутатів ВРУ ініціювали ухвалення змін до чинних нормативних актів щодо унеможливлення дискримінації. Зокрема 2015 року Верховна Рада України ухвалила закон [«Про внесення змін до Кодексу законів про працю України \(щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу\)»](#), яким «Забороняється будь-яка дискримінація у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей, пряме або непряме обмеження прав працівників залежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, етнічного, соціального та іноземного походження, віку, стану здоров'я, інвалідності, підозри чи наявності захворювання на ВІЛ/СНІД, сімейного та майнового стану, сімейних обов'язків, місця проживання, членства у професійній спілці чи іншому об'єднанні громадян, участі у страйку, звернення або наміру звернення до суду чи інших органів за захистом своїх прав або надання підтримки іншим працівникам у захисті їхніх прав, за мовними або іншими ознаками, не пов'язаними з характером роботи або умовами її виконання».

Народні депутати 8-го скликання вперто продовжували зусилля і досі неуспішні спроби попередників досягти законодавчого унормування принципів гендерного квотування виборчих списків політичних партій. Наприкінці 2014 р. до розгляду Верховної Ради пропонується [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України \(щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі\)](#), за ініціативи народних депутатів Олени Кондратюк, Марії Іонової, Ірини Геращенко, Григорія Немирі, Бориса Тарасюка, Олександри Кужель, який згодом відкликається. Проте перший успіх починається з ухвалення [Закону України “Про місцеві вибори”](#) 2015 р., коли нарешті вдалося 30% гендерну квоту законодавчо поширити на рівень місцевих виборів. Зокрема, у статті 4 «Рівне виборче право» зазначено: «Усі кандидати ... мають рівні права і можливості брати участь у виборчому процесі відповідних місцевих виборів. Представництво осіб однієї статі у виборчих списках кандидатів у депутати місцевих рад у багатомандатних виборчих округах має становити не менше 30 відсотків загальної кількості кандидатів у виборчому списку». Це перша вдала спроба українського парламенту щодо запровадження гендерного квотування як реального механізму розширення можливостей жінок брати участь у виконанні владних повноважень. Вказана стаття цього закону мала б бути обов'язковою для виконання, однак насправді знову не було запроваджено механізму, за допомогою якого партії могли б бути покарані за її невиконання. Проте яким би не було ставлення політичних партій до ідеї гендерного квотування, більшість із них таки якось намагалися дотримуватися цієї норми під час місцевих виборів.

Окрім дискримінації, важливою соціальною проблемою в країні залишається домашнє насильство, від якого переважно страждають жінки та діти, але часом і чоловіки. Щоб ефективно боротися та запобігати насильству необхідні відповідні законодавчі та інституційні механізми. У лютому 2015 року було прийнято [Закон України «Про внесення](#)

[змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо врегулювання питання відповідальності за вчинення насильства в сім'ї](#)», ініційований членами МФО «Рівні можливості». До прийняття цього законопроекту за адміністративні правопорушення за вчинення насильства в сім'ї (відповідно до статті 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення) накладалися такі санкції: штраф або громадські роботи, виправні роботами з відрахуванням 20% заробітку в дохід держави, або адміністративний арешт. Прийнятий закон виключив з санкцій статті 173-2 покарання у вигляді штрафу та виправних робіт, як такі, що не відповідають меті покарання, а саме перевихованню правопорушника та попередженню повторного вчинення правопорушення.

В цей час депутатки і депутати МФО «Рівні можливості» активно повернулися до питання ратифікації Конвенції Ради Європи «Про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» званої як Стамбульська конвенція. Жодне зі скликань парламенту починаючи з 2011 року не наважилося її ратифікувати у повному обсязі, хоча Україна однією з перших цю конвенцію підписала та працювала над її розробкою. Проте окремі положення Стамбульської конвенції поступово знаходили відображення у нових законодавчих ініціативах.

У листопаді 2016 р. Верховна рада України здійснила спробу розглянути [Проект Закону про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами](#), (Стамбульської конвенції), за законодавчої ініціативи Президента України Петра Порошенка, хоча, як зазначала народна депутатка І.Луценко, "Цей законопроект є депутатський. Його підписали більше 50 депутатів Верховної Ради, всі керівники фракцій, віце-спікери.". Проте реакція більшості народних депутатів коливалася від "конвенція містить норми, які неприйнятні для українського суспільства, української духовності, унікального українського шляху" до вельми оригінальних інтерпретацій поняття "гендер" - "Наприклад, для того щоб ви розуміли, що ми зараз узаконюємо, я вам наведу тільки одну цитату зі статті 3 цієї Конвенції, яка говорить про те, що гендер означає соціально закріплені ролі, поведінку, діяльність і характерні ознаки, яке певне суспільство вважає належними для жінок та чоловіків. Тобто після ратифікації цієї Конвенції головними є... вже будуть не фізіологічні ознаки чоловіка чи жінки, а вже головними стануть соціальні ознаки: чи ідентифікує ця людина себе як чоловіка, чи ідентифікує вона як жінка. І апіорі, якщо перед вами стоїть фізіологічний чоловік, ви не можете до нього звернутися, поки він не ідентифікує себе по гендеру до кого він належить" (народний депутат Михайло Папієв). Повернувшись у Комітет у закордонних справах на доопрацювання, Стамбульська конвенція поки що очікує на наступну спробу ратифікації.

Шостого грудня 2017 року за ініціативи більше трьох десятків народних депутатів на чолі з Іриною Луценко, Іриною Геращенко та Оксаною Сироїд та за участі депутаток і депутатів МФО "Рівні можливості" Верховна Рада України ухвалює [Закон України "Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами"](#). А вже наступного дня 7 грудня 2017 року за законодавчої ініціативи Кабінету Міністрів України Верховна Рада ухвалює [Закон України "Про запобігання та протидію домашньому насильству"](#).

Цей Закон дає визначення домашньому насильству як діям або бездіяльності "фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства", які вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання, а також погрози вчинення таких діянь. Цей закон передбачає створення Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства та насильства за ознакою статі. За вчинення домашнього насильства в Україні передбачено адміністративну і кримінальну відповідальність. Домашнє насилля стає кримінальним злочином. Кримінальний кодекс України було доповнено ст. 126-1 «Домашнє насильство», відповідно до якої кримінальна відповідальність за домашнє насильство настає за «умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував)

у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи».

Це був дійсно величезний крок до регуляції та унеможливлення гендерно обумовленого насильства, проте без жодної згадки про гендер, гендерно обумовлене насильство і гендерну рівність. Народні депутатки, зокрема Світлана Заліщук намагалася переконати колег, що "...якщо цей закон буде ухвалено без врахування гендерного зумовленого насильства, а також інших аспектів цього закону, де ми виключаємо слово "гендер", він буде суперечити Стамбульській конвенції. І Рада Європи в такому разі не буде вважати, що ратифікація, яку ми тут проголосуємо буде відповідати міжнародним нашим зобов'язанням Ради Європи. Більше того, я хочу наголосити, що термін гендерний неодноразово є закріплений в українському законодавстві, є десятки законів, де цей термін вже існує". Поведінка колег-депутатів виглядала, як "середньовічний страх перед словом "гендер"". Підтримала колежанку й народна депутатка Ірина Сулова: "Шановні колеги, на жаль, на минулому засіданні Верховної Ради і потім на робочій групі було виключено таку дефініцію як "гендер", "гендерно обумовлене насильство" повністю із тексту даного законопроекту. Я хочу ще раз наголосити на тому, що цей текст законопроекту не буде вважатися ратифікацією... без визначення дефініції "гендер". Доходило до того, що народні депутатки, які наполегливо просували законопроект "Про запобігання та протидію домашньому насильству", готові були утриматися, але повернути гендерний зміст до закону як, зокрема, Ірина Геращенко.: "І я хочу сказати, що якщо ці поправки не будуть проголосовані, то я особисто утримаюся від голосування за цей законопроект у такому вигляді, буду пропонувати всім своїм колежанкам, які усвідомлюють, що насильство проти жінок воно обумовлюється гендерними стереотипами, повернути його на доопрацювання. Ми не можемо іти на поводу у "парламентського талібану", який нав'язує своє середньовіччя у те, щоб у цьому законі ми убрали ті фрази, які є у багатьох документах Ради Європи, які ратифіковані Україною і які, насправді, так само ми давно ввели і в українське законодавство, і в нашу шкільну літературу". Однак подолати середньовічний страх народним депутатам так і не вдалося, не спрацював навіть тиск громадських правозахисних та жіночих організацій, які проводили численні акції, кругли столи та інформаційні кампанії.

ФОТО

З початком бойових дій на сході країни до лав захисників Вітчизни долучалися тисячі жінок. Українське суспільство періоду незалежності вперше стало свідком масової участі жінок у традиційно чоловічих сферах військової діяльності. Проте значною мірою успадковане від радянських часів законодавство вже не відповідало тому, що жінки дійсно виконували чи могли б виконувати під час проходження військової служби, і не тільки військової служби, а й цілком мирних професійних занять.

Суттєві зрушення у напрямку до вирівнювання професійних можливостей, зокрема однакового доступу до усіх професійних занять для жінок розпочалися з військових професій, що, очевидно, цілком закономірно для країни у стані тривалого військового конфлікту.

З червня 2016 року Міністерство оборони України подало [зміни до Тимчасового переліку штатних посад рядового, сержантського і старшинського складу](#), затвердженого наказом Міністерства оборони України 2014 року. Суттєво розширився перелік бойових посад для військовослужбовців-жінок, які проходять військову службу за контрактом. Це стало великим кроком на шляху до визнання рівноправної участі жінок у військовій професії, адже раніше жінки, які насправді виконували бойові завдання, мусили оформлювати службу як діловоди, секретарки, бухгалтерки чи працівниці допоміжних служб.

Згодом представниці Міжфракційного депутатського об'єднання «Рівні можливості», зокрема народні депутатки Ірина Сулова, Тетяна Ричкова, Ірина Фріз

підготували законопроект [«Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних силах України та інших військових формуваннях»](#). Ухвалений 2018 р. цей Закон закріплює рамковий принцип рівних прав і можливостей жінок у Збройних силах України, урегулює скасування обмежень щодо проходження служби військовослужбовців-жінок у запасі, урівнює вікові цензи для жінок і чоловіків, уніфікує принципи призначення до складу добового наряду, направлення у відрядження та проходження військових зборів.

Передбачена Законом України “Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків” гендерно-правова експертиза законодавства та проектів нормативно-правових актів, а також значний поступ у запровадженні законодавчих та інституційних змін щодо забезпечення гендерної рівності, очевидно, сприяли тому, що для жінок нарешті відкрився доступ до раніше офіційно заборонених професійних занять. 21 грудня 2017 року був скасований [наказ Міністерства охорони здоров'я № 256](#), який установлював перелік із 458 професій, заборонених для жінок. До переліку заборонених входили металургійні й підземні роботи, роботи на лісозаготівлі, електротехнічному й хімічному виробництві, водієм автобуса, машиністом локомотива чи крана, пожежника, водолаза та десятки інших.

За скасування цього наказу активно виступало Міжфракційне об'єднання «Рівні можливості» спільно з Громадської експертною радою з гендерних питань. Зокрема була проведена інформаційна кампанія у Верховній Раді та Уряді «Не жіноча справа» за підтримкою Національного Демократичного Інституту.

Відтепер Україна впевнено приєднується до більшості країн світу, де не існує ніяких заборон для жінок обирати будь-яке професійне заняття, бути свідомим активним суб'єктом власного життя і професійної самореалізації.

[ФОТО](#) [ФОТО](#)

Найбільшим законодавчим досягненням усіх прихильників і прихильниць гендерної рівності у сфері політики та гендерного квотування стала законодавча новація, яка потенційно здатна суттєво наблизити Україну до гендерного паритету у сфері політики, а саме ухвалення [Проекту Виборчого кодексу](#) 11 липня 2019 року, одна зі статей якого передбачає, що під час формування загальнодержавного та регіональних виборчих списків партія повинна забезпечити присутність у кожній п'ятірці (місцях з першого по п'яте, з шостого по десяте і так далі) кожного виборчого списку чоловіків і жінок (не менше двох кандидатів кожної статі). Тобто йдеться про сорокавідсоткову гендерну квоту. Перші місцеві вибори після ухвалення Виборчого кодексу 2019 р. загальною підтвердили ефективність гендерного квотування як засобу розширення можливостей і участі жінок у місцевих органах влади. Що ж до виборів народних депутатів, то гендерна сорокавідсоткова квота набере чинності тільки з 1 грудня 2023 року, що наразі означає потенційне суттєве розширення участі жінок на найвищому рівні законодавчої влади тільки під час XI-го скликання Верховної Ради України 2027 р., якщо не станеться ніяких суспільно-політичних змін.

У складі народних депутатів дев'ятого скликання Верховної Ради України (працює з липня 2019 р.) вперше чисельність жінок серед народних обранців перевищила двадцять відсотків (21 %). Небачений за всю історію незалежності парламентський гендерний поступ. Особливістю також є те, що значна частина жінок-депутаток – це молоді жінки, соціалізація яких, зокрема гендерна, припадала на дуже непростий для країни час політичних і соціально-економічних трансформацій, але поняття гендеру, гендерних стереотипів, гендерної рівності ставали для молодих жінок і чоловіків не лише цілковито зрозумілими і прийнятними, а й набували ціннісного значення орієнтирів при побудові

власного життя, шляхів самореалізації, а також у контексті політичної боротьби та шляхів удосконалення законодавства щодо регулювання гендерних відносин.

Прикметно, що МФО “Рівні можливості” у новому складі парламенту продовжує своє існування як дуже ефективна спільнота однодумців, незалежно від партійної належності, як потужний суб’єкт законодавчої ініціативи щодо забезпечення рівності прав і можливостей чоловіків і жінок. Наразі 97 народних депутатів входять до складу МФО “Рівні можливості”, майже досягши гендерного паритету – 54 депутаток-жінок та 43 депутата-чоловіка, довівши, що спільна мета досягнення рівних прав і можливостей об’єднує, незалежно від політичної, ідеологічної, вікової та гендерної належності. Співголовами міжфракційного об’єднання є п’ять народних депутатів України: Віцеспікерка Верховної Ради Олена Кондратюк, Марина Бардіна (Фракція «Слуга народу»), Олексій Жмеренецький (Фракція «Слуга народу»), Марія Іонова «Фракція «Європейська Солідарність» та Інна Совсун «Фракція «Голос»).

Поступ України на шляху до гендерної рівності повільно, але впевнено охоплює питання забезпечення рівних можливостей для чоловіків й жінок у поєднанні роботи із сімейними обов’язками. Дотепер в Україні лише близько 2% чоловіків мали можливість брати відпустку по догляду за дитиною замість своїх дружин. Результати дослідження Фонду народонаселення ООН за 2020 рік засвідчили, що насправді значно більше кількість чоловіків потенційно розглядає можливість перебування у відпустці по догляду за дітьми замість дружин. Але раніше така відпустка батькові дитини, бабусі, дідусю чи іншим родичам, які фактично доглядають за малюком, надавалася на підставі довідки з місця роботи або навчання матері про те, що вона вийшла на роботу до закінчення терміну її декрету. Таким чином закріпився дискримінаційний підхід, за яким право батька чи інших родичів на відпустку для догляду за дитиною було похідним від права матері, тобто лише мати могла делегувати право на декрет іншим. Через це у випадках, коли мати дитини є, наприклад, самозайнятою особою або ФОПом, батько теж не міг скористатися відпусткою для догляду за дитиною.

Ухвалений у квітні 2021 р. [Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька на догляд за дитиною”](#) надав рівні права чоловікам і жінкам щодо декретної відпустки та відпустки по догляду за дитиною. Закон запроваджує також новий вид відпустки – одноразова відпустка при народженні дитини тривалістю до 14 календарних днів, що оплачується коштом роботодавця. Така відпустка надаватиметься комусь одному: чоловіку, дружина якого народила дитину; батькові дитини, якщо він не одружений з матір’ю дитини, але проживає спільно; бабусі або діду, або іншому повнолітньому родичеві дитини, який фактично доглядає за нею. Отже, тепер Закон визначає відпустку для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку як рівне право кожного з батьків. Ініціювання цього законопроекту об’єднало величезну кількість народних депутатів на чолі з Мариною Бардіною, Олексієм Жмеренецьким, Інною Совсун, Оленою Кондратюк, Марією Іоновою.

Хоча в Україні ще 1996 р. набув чинності закон про рекламу, у якому чітко вказується на заборону вміщувати твердження, які є дискримінаційними за низкою ознак, у тому числі статтю, рекламні зображення у засобах масової інформації та зовнішніх носіях на вулицях міст і селищ постійно відтворювали образи і вербальні повідомлення, які на думку численних експертів і представників громадськості, містили, якщо не пряму, то приховану гендерну дискримінацію чи упередження. У вересні 2021 р. за масової ініціативи народних депутатів на чолі з Мариною Бардіною, Олексієм Жмеренецьким, Євгенією Кравчук ухвалюється [Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про рекламу” щодо протидії дискримінації за ознакою статі”](#). Прийняття закону обумовлювалося необхідністю удосконалення правового регулювання у галузі реклами щодо протидії дискримінації за ознакою статі, а також посилення захисту прав споживачів реклами. У цьому законі вперше дається детальне тлумачення дискримінаційної реклами та визначення дискримінаційної реклами за ознакою статі, як реклами, “яка: містить твердження та/або зображення про інтелектуальну, фізичну, соціальну чи іншого виду перевагу однієї статі над іншою, та/або про стереотипність ролі чоловіка та жінки, що

обмежує свободу життєвого вибору людини; принижує гідність людини за ознакою статі; демонструє насильство за ознакою статі; містить зображення тіла людини (частини тіла) виключно як сексуального об'єкту з метою привернення уваги споживача, та/або натяки (слова, звуки, зображення) на сексуальні стосунки, що не мають прямого відношення до рекламованого продукту чи способу його споживання", а також забороняється "вміщувати твердження та/або зображення про інтелектуальну, фізичну, соціальну чи іншого виду перевагу однієї статі над іншою, та/або про стереотипність ролі чоловіка та жінки, що обмежує свободу життєвого вибору людини; принижувати гідність людини за ознакою статі; демонструвати насильство за ознакою статі; містити зображення тіла людини (частини тіла) виключно як сексуального об'єкту з метою привернення уваги споживача, та/або натяки (слова, звуки, зображення) на сексуальні стосунки, що не мають прямого відношення до рекламованого продукту чи способу його споживання".

Подібний зміст доповнень до законопроектів та успішність їхнього ухвалення свідчить про суттєво інший, наближений до сучасного науково обґрунтованого соціально-гуманітарного знання рівень усвідомлення суспільної важливості гендерної проблематики, знання змісту гендерно зумовлених уявлень, стереотипів і упереджень та шляхів їхнього подолання.

Від восьмого до дев'ятого скликання перейшов схвалений тільки у першому читання, але досі не ухвалений остаточно [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України \(щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу\)](#). Наразі зареєстрована ціла низка законопроектів, спрямованих на запобігання та унеможливлення проявів сексизму, зокрема [Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за публічні прояви сексизму](#); [Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за прояви сексизму у суспільстві](#); [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони проявів сексизму у суспільстві](#); [Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" щодо визначення поняття "сексизм"](#).

Для адвокації цих законопроектів народні депутатки і депутати також розпочали у парламенті нову акцію під назвою «Не в моєму парламенті», яка ініційована Парламентською Асамблеєю Ради Європи з протидії сексизму, гендерним стереотипам, насильству і мови ворожнечі у політиці та суспільстві.

ФОТО

Під час дев'ятого скликання Верховної Ради України ідея гендерного квотування вперше втілилася у законопроектах, які стосуються не політики і виборів представницьких органів влади, а сфери економічної діяльності. На стадії розгляду у Комітетах перебувають такі законопроекти, як [проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення рівних прав та можливостей громадян із представництва у наглядових радах та органах правління державних унітарних підприємств, господарських товариств та державних банків](#).

Представники і представниці МФО «Рівні можливості» вперше висунули ідею гендерного квотування доступу до керівних посад в межах самої Верховної Ради України, про що свідчить зміст зареєстрованого та поданого на розгляд Комітету [проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, протидії дискримінації та дотримання норм етики народними депутатами України](#). У цьому проекті йдеться, зокрема, про те, що перший заступник і заступник Голови Верховної Ради України повинні бути представниками різних статей, а список для обрання голів комітетів, а також перших заступників, заступників голів та секретарів комітетів повинен бути сформований із врахуванням забезпечення представництва жінок і чоловіків та відповідати принципу рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Не менше як третина посад голів комітетів, а також третина

посад перших заступників, заступників голів та секретарів комітетів повинні бути зайняті представниками кожної статі. Усі законопроекти загалом мають проходити наукову, юридичну та гендерно-правову експертизу. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» пропонується доповнити визначенням сексизму як небажаної для особи та/або групи осіб певної статі поведінки, метою або наслідком якої є приниження людської гідності за статевою ознакою або створення стосовно такої особи чи групи осіб, з огляду на їх статевою приналежність, ворожої, образливої або зневажливої атмосфери (середовища), а також вважати сексизм складовою дискримінації за ознакою статі.

Наразі не варто зазначені вище законопроекти та викладені у них ідеї й положення вважати такими, що випередили свій час. Хочеться сподіватися, що їхній час просто ще не настав, адже дев'яте скликання Верховної Ради України має попереду ще кілька років ефективної, зокрема, маємо всі підстави сподіватися, гендерно зорієнтованої законотворчої роботи.

Отже, законодавчий гендерний поступ впевнено триває. Не маючи твердого історичного підґрунтя та досвіду, протягом 30 років Незалежності Верховна Рада України пройшла історично швидкий, суперечливий, але достатньо плідний шлях законодавчого регулювання гендерних відносин в країні, ставши одним з ключових драйверів на шляху до гендерної рівності та паритетної демократії в українському суспільстві. На ближньому історичному парламентському горизонті – ратифікація Стамбульської конвенції, доповнення до вже ухвалених законів та розгляд нових, спрямованих на вдосконалення гендерного квотування та унеможливлення проявів сексизму. А віддаленіші горизонти доволі чітко окреслені належністю України до європейського географічного простору та перспективами повернення України до європейського політико-демократичного та культурно-ментального простору, зокрема щодо досягнення гендерної рівності та гендерного паритету в усіх сферах суспільного життя.

То ж далі буде... Так бачилося і очікувалося на початку ще мирного 2022 року.

Але далі була війна і гендерний поступ українського суспільства драматичним чином втілювався насамперед у тому, що до лав захисників Батьківщини стали також тисячі захисниць – бійчині, піхотиниці, мінометниці, операторки БпЛА, бойові медикіні, снайперки, аеророзвідниці, операторки радіолокаційних станцій, операторки РЕБ, водійки-гранатометниці, кулементиці, командирки БМП, командирки взводів та батареї. А в тилу жінки активно освоїли традиційно “чоловічі” заняття і тепер вони впевнені водійки різного транспорту, у тому числі вантажівок, слюсарки-ремонтниці, операторки, верстатниці деревообробних та інших верстатів, трактористки, гірнички, електромонтерки з ремонту та обслуговування електроустаткування, машиністки насосних установок, кранівниці, слюсарки з механоскладальних робіт, машиністки підземних установок, вантажниці, операторки верстатів із програмним керуванням, майстерки з монтажу та обслуговування систем відновлювальної енергетики тощо.

Зрозуміло, що під час війни увага депутатів і депутаток Верховної Ради України зосередилася насамперед на питаннях оборони країни та нагальних соціально-економічних питаннях. Проте історична подія відбулася і на гендерному фронті – 20 червня 2022 року Верховна Рада України ухвалила [Закон України “Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами”](#). Отже, так звана Стамбульська конвенція ратифікована, 11-річний шлях від її підписання до ратифікації подолано. Україна зробила рішучий кроком у напрямку боротьби з гендерно обумовленим насильством, що має гарантувати істотні зміни у чинному законодавстві та роботі державних інститутів відповідно до міжнародних стандартів. Але все це потім, після того, коли всі наші бійці й бійчині повернуться до нас переможцями, а ми всі разом повернемося до мирного життя і праці, у тому числі законотворчої.

Продовжуємо вірити, що далі обов'язково буде, що після війни Верховна Рада України збереже усі надбаня попередників і успішно продовжить сформовані традиції динамічного гендерного представництва у найвищому органі законодавчої влади та плідної гендерної законотворчості.

ДОДАТОК 1. ПЕРЕЛІК ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВИ: I-IX СКЛИКАННЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Звертаємо вашу увагу, що посилання на прийняті Закони України дається у редакції проекту який було прийнято в конкретний період, а не в останній чинній редакції.

№	НАЗВА ЗАКОНОДАВЧОЇ ІНІЦІАТИВИ	СТЕНОГРАМА	РОЗГЛЯД
I скликання / 1990-1994 рр.			
1	Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», від 21.11.1992, № 2811-XII		-
II скликання / 1994-1998 рр.			
2	Конституція України (зокрема статті 3, 21, 24, 51)		-
3	Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», від 23.12.1997, № 776/97-ВР		-
III скликання / 1998-2002 рр.			
4	Закон України «Про внесення змін, що стосуються відпусток, до Кодексу законів про працю України», від 18.09.1998, № 117-XIV (Законопроект №0951 від 12.05.1998)		-
5	Постанова Верховної Ради України «Про Декларацію про загальні засади державної політики України стосовно сім'ї та жінок», від 05.03.1999, № 475-XIV		-
6	Проект Закону про Концепцію державної сімейної політики, від 23.03.1999, №3143	-	-
7	Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію державної сімейної політики», 17.09.1999, №1063-XIV (Законопроект №3143-1 від 01.07.1999)		-
8	Постанова Верховної Ради України «Про Засади державної політики України в галузі прав людини», від 17.06.1999, №757-XIV		-
9	Закон України «Про ратифікацію Конвенції Міжнародної організації праці № 156 про рівне ставлення і рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок: трудящі із сімейними обов'язками», від 22.10.1999, № 1196-XIV		-
10	Закон України «Про проект Закону України про попередження насильства в сім'ї», від 18.01.2001, № 2789-III		-
11	Проект Постанови про Концепцію поліпшення становища жінок, від 22.02.1999, №3076	-	-
12	Проект Закону про національну стратегію поліпшення становища жінок в Україні, від 22.02.2001, №3076-1	-	-
13	Проект Закону про забезпечення рівності прав жінок та чоловіків, від 13.07.2001, №3076-2	-	-
14	Проект Закону про державні гарантії рівних прав і можливостей чоловіків і жінок, від 29.05.2001, №4128	-	-
15	Проект Закону про внесення змін до статті 2, 10, 14 та 23 Закону України "Про вибори народних депутатів України" (стосовно збільшення терміну повноважень народного депутата і ЦВК до п'яти		-

	років та введення 50% квоти для жінок кандидатів у народні депутати , від 23.10.2001, №8203		
16	Проект Закону про внесення змін до статті 40 Закону України "Про вибори народних депутатів України" (стосовно введення 50% квоти для представництва жінок в виборчих списках кандидатів у депутати від партії) , від 23.10.2001, №8205	-	-
IV скликання / 2002-2006 рр.			
17	Проект Закону про забезпечення рівності прав жінок та чоловіків , від 20.09.2002, №2219	-	-
18	Проект Закону про забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків , від 05.03.2003, №2219-1	-	-
19	Закон України «Про ратифікацію Факультативного протоколу до Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок» , від 05.06.2003, № 946-IV		
20	Проект Закону про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків , від 25.12.2003, №4415	-	-
21	Проект Закону про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків , від 22.01.2004, №4415-1	-	-
	Проект Закону про забезпечення рівності прав жінок та чоловіків , від 01.09.2004, №6074		
22	Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» , від 08.09.205, № 2866-IV (Законопроект №6074-1 від 02.12.2004)		
V скликання / 2006-2007 рр.			
23	Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо вдосконалення законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї) , від 14.11.2006, №2539	-	-
24	Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" (щодо права жінок у представницьких органах) , від 30.11.2006, № 2633	-	-
VI скликання / 2007-2012 рр.			
25	Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» , від 15.04.2008, № 274-VI (Законопроект №0898 від 23.11.2007)		
26	Проект Закону про внесення змін та доповнень до деяких законів України (щодо забезпечення прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі) , від 13.12.2007, №1232		
27	Проект Закону про забезпечення представництва жінок і молоді у виборчому процесі , від 02.02.2010, № 1232-1	-	-
28	Проект Закону про недопущення дискримінації за ознакою статі , від 10.07.2008, №2755	-	-
29	Закон України "Про протидію торгівлі людьми" , від 20.09.2011, №3739-VI (Законопроект №8469 від 10.05.2011)		

- 30 [Закон України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні»](#), від 06.09.2012, №5207-VI (Законопроект [№10468](#) від 14.05.2012)

VII скликання / 2012-2014 рр.

- 31 [Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівності прав одиноких матерів та одиноких батьків»](#), від 15.05.2013, № 239-VII (Законопроект [№1179](#) від 27.12.2012)

- 32 [Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо врегулювання питання відповідальності за вчинення насильства в сім'ї](#), від 27.12.2012, №1181

- 33 [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України \(щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі\)](#), від 10.10.2013, №3411

- 34 [Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства з питань проведення виборів»](#), від 21.11.2013, № 709-VII (Законопроект [№3396](#) від 10.10.2013)

- 35 [Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" \(щодо права жінок дострокового виходу на пенсію\)](#), від 12.08.2014, №4476а

- 36 [Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання та протидії дискримінації»](#) від 13.05.2014, №263-VII (Законопроект [№4581](#) від 27.03.2014).

VIII скликання / 2014-2019 рр.

- 37 [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України \(щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у виборчому процесі\)](#), від 12.12.2014, №1456

- 38 [Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо врегулювання питання відповідальності за вчинення насильства в сім'ї»](#), від 12.02.2015, № 187-VIII (Законопроект [№0920](#) від 27.11.2014, який перейшов з попереднього скликання після прийняття в першому читанні під [№1181](#))

- 39 [Закон України «Про місцеві вибори»](#), від 14.07.2015 №595-VIII (Законопроект [№2831-3](#) від 28.05.2015)

- 40 [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України \(щодо підвищення рівня народжуваності та престижу батьківства\)](#), від 27.01.2015, №1862

- 41 [Закон України «Про внесення змін до Кодексу законів про працю України \(щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу\)»](#), від 12.11.2015, №785-VIII (Законопроект [№3442](#) від 10.11.2015)

- 42 [Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми»](#), від 26.01.2016, №936-VIII (Законопроект №2254 від 27.02.2015)
- 43 [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України \(щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу\)](#), від 20.11.2015, №3501 (перейшов до наступного скликання під №0931)
- 44 [Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами»](#), від 06.12.2017, №2227-VIII (Законопроект №4952 від 12.07.2016)
- 45 [Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»](#), від 7.12.2017, № 2229-VIII (Законопроект №5294 від 20.10.2016)
- 46 [Проект Закону про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами](#), від 14.11.2016, №0119
- 47 [Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях»](#), від 6.09.2018, № 2523-VIII (Законопроект №6109 від 21.02.2017)
- 48 [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України \(щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у сфері воєнної безпеки і оборони\)](#), від 10.03.2017, №6171 - -
- 49 [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку запобігання та протидії дискримінації в Україні](#), від 12.04.2017, №6353 - -
- 50 [Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про Регламент Верховної Ради України" \(щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків\)](#), від 10.11.2017, №7283 - -
- 51 [Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про комітети Верховної Ради України" \(щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків\)](#), від 10.11.2017, №7284 - -
- 52 [Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення економічних передумов для посилення захисту права дитини на належне утримання»](#), від 3.07.2018, №2475-VIII (Законопроект №8296 від 19.04.2018)
- 53 [Закон України «Про внесення зміни до статті 149 Кримінального кодексу України щодо приведення у](#)

[відповідність з міжнародними стандартами»,](#)
6.09.2018, №2539-VIII (Законопроект [№6243](#) від
27.03.2017)

54 [Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту права дитини на належне утримання шляхом вдосконалення порядку примусового стягнення заборгованості зі сплати аліментів»,](#) 7.12.2017, №2234-VIII (Законопроект [№7277](#) від 10.11.2017)

55 [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних прав та можливостей громадян із представництва у наглядових радах та органах правління державних унітарних підприємств, господарських товариств та державних банків,](#) від 04.02.2019, №9528

-

-

IX скликання / 2019 – по т. ч.

56 [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України \(щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу\),](#) від 29.08.2019, №0931

-

-

57 [Виборчий кодекс України,](#) від 19.12.2019, №396-IX (Законопроект [№0978](#) від 13.09.2019)

-

58 [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України \(щодо гармонізації законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації із правом Європейського Союзу\),](#) від 29.08.2019, №0931 (перейшов з попереднього скликання №3501)

-

-

59 [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії дискримінації та дотримання норм етики народними депутатами України,](#) від 09.12.2019, №2559

-

-

60 [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення рівних прав та можливостей громадян із представництва у наглядових радах та органах правління державних унітарних підприємств, господарських товариств та державних банків,](#) від 06.03.2020, №3193

-

-

61 [Проект Закону про внесення зміни до статті 20 Закону України "Про відпустки" щодо усунення дискримінації жінок, які є samozайнятими особами,](#) від 13.07.2020, №3831

-

-

62 [Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" щодо визначення поняття "сексизм",](#) від 02.02.2021, №4598-1

-

-

63 [Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони проявів сексизму у суспільстві,](#) від 02.02.2021, №4598-2

-

-

64 [Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за насильство за](#)

	ознакою статі та прояви сексизму у суспільстві , від 02.02.2021, №4599-1		
65	Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо встановлення відповідальності за публічні прояви сексизму , від 02.02.2021, №4599-2	-	-
66	Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, протидії дискримінації та дотримання норм етики народними депутатами України , від 02.02.2021, №5005	-	-
67	Проект Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо боротьби з проявами дискримінації , від 13.05.2021, №5488	-	-
68	Проект Закону про внесення змін до статті 110 та 111 Сімейного кодексу України , від 14.05.2021, №5492		
69	Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях , від 29.06.2021, №5713	-	-
70	Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо кримінальної та адміністративної відповідальності під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях , від 29.06.2021, №5714	-	-
71	Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення рівних можливостей матері та батька у догляді за дитиною» , від 15.04.2021, №1401-IX (Законопроект №3695 від 19.06.2020)		
72	Закон України «Про внесення зміни до статті 73 Кодексу законів про працю України» (щодо відзначення Дня захисників і захисниць України), 14.07.2021, №1643-IX (Законопроект №2325 від 28.10.2019)		
73	Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про рекламу" щодо протидії дискримінації за ознакою статі» , 10.09.2021 року, № 1750-IX (Законопроект №3427 від 04.05.2020)		
74	Проект Закону про внесення змін до Кодексу законів про працю України щодо недискримінації вагітних жінок та інших осіб, які здійснюють догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку , від 17.09.2021, №6069	-	-
75	Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо присвоєння почесного звання "Батько-герой" , від 11.10.2021, №6162	-	-
76	Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо додаткової	-	-

[відпустки працівникам, які мають дітей](#), від
23.11.2021, №6343

77. [Закон України “Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами”](#)
від 20.06.2022.

ДОДАТОК 2. ХРОНОЛОГІЯ ПАРЛАМЕНТСЬКИХ СЛУХАНЬ

№	СЛУХАННЯ	СТЕНОГРАМА
1	Постанова «Про рекомендації учасників парламентських слухань щодо реалізації в Україні Конвенції ООН "Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» , від 12.07.1995, № 298/95-ВР	
2	Постанова Верховної Ради України про Рекомендації парламентських слухань «Становище жінок в Україні: реалії та перспективи» , від 29.06.2004, №1904-IV	
3	Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Забезпечення прав дітей в Україні. Охорона материнства та дитинства» , 22.09.2005, 2894-IV	
4	Постанова Верховної Ради України про Рекомендації парламентських слухань «Сучасний стан та актуальні завдання у сфері попередження гендерного насильства» , від 22.03.2007, № 817-V	
5	Постанова Верховної Ради України про Рекомендації парламентських слухань «Рівні права та рівні можливості в Україні: реалії та перспективи» , від 27.06.2007, № 1241-V	
6	Проект Постанови про проведення парламентських слухань на тему: "Забезпечення рівних можливостей жінок і чоловіків. Проблеми і дієві механізми їх вирішення" , від 23.06.2010, №6570	
7	Проект Постанови про проведення у 2010 році слухань з питань практики застосування Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" , від 13.07.2010, №6570-д	
8	Проект Постанови про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Стан дотримання прав людини в Україні" , від 10.10.2013, №3412	
9	Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Сімейна політика України - цілі та завдання» , 8.12.2015, № 854-VIII	
10	Проект Постанови про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Запобігання та протидія дискримінації жінок з вразливих соціальних груп" , від 17.12.2018, №9408	